

Poslední Záhorského jez

Pod lobkovickým zámkem v Plzni-Křimicích spojuje břehy ramene řeky Mže

1

prazvláštní stavba, která vypadá jako most. Ve skutečnosti se ale jedná o pokloповý mostový jez unikátní konstrukce. Pochází z roku 1906, byl postaven při hydroelektrárně na lobkovickém panství a jeho autorem byl pozdější profesor ČVUT Jan Záhorský. Na území nynější České republiky bylo těchto jezů postaveno 6 (na Chrudimce v Pardubicích, na Ploučnici v České Lípě aj.). Např. českolipský jez sloužil svému účelu do r. 1984, v roce 1996 byl přebudován na pouhou lávku pro pěší.

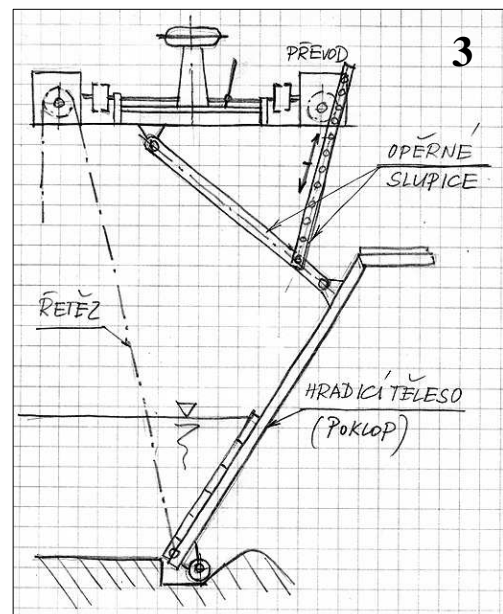
Křimický jez dopadl o poznání lépe: zásluhou Povodí Vltavy a firmy Streicher byl ve zcela nedávné době zrekonstruován (obr. 1 a 2). Je tedy pravděpodobně posledním funkčním jezem podle Záhorského patentu.

2

Jaký je princip tohoto jezu a kdo byl prof. Záhorský? Jezy jsou vodní stavby vybudované napříč tokem, jejichž cílem je vzduť hladiny. To se provádí za účelem využití vodní energie, zajištění odběru vody, zlepšení podmínek pro plavbu, udržení minimální hloubky v řece apod. Pokloповé jezy patří mezi jezy pohyblivé. Předností jezů pohyblivých je oproti jezům pevným omezení nevhodného vzduť hladiny při velké vodě a menší zanášení naplaveninami. Nevýhodou je

složitější konstrukce a náročnější obsluha. Pokloповé jezy hradí vodu pomocí hradicího tělesa připojeného k pevné konstrukci klouby ve vodorovné ose. Regulace úrovně hladiny se provádí otáčením hradicího tělesa kolem osy kloubů. Dnes se používají pokloпы s osou otáčení na spodní stavbě. Záhorského „pokloповý jez mostový“ je jiný. Jednotlivé desky děleného hradicího tělesa jsou zavěšeny na tzv. slupicích a na řetězu (schéma na obr. 3 a obr. 4). Při vyhrázování (uvolňování) pole se pomocí ozubeného převodu ustalovacího zařízení zvedají slupice a s nimi i poklop, jehož pohyb je usnadněn kolečkem (dole). Jakmile se poklop uvolní a zdvihne, přitáhne se řetězem. Při zahrazování se slupice spustí a uvolněním řetězu se poklop dostane do základní polohy. Pohon slupic bylo možno nastavit tak, že se poklop mohl samočinně pootevřít tlakem vody. Ovládání jezu je velmi zajímavé: po mostě pojíždí kolejový vozík (obr. 5), který je možno spojkou připojit k pohonu příslušného poklopu (a řetězu) a klikou uzavírat či otevírat pole.

3

Prof. Jan Záhorský (1872 v Praze -1951 tamtéž), mimo jiné otec významného českého herce Bohuše Záhorského (1906-1980), byl v roce 1909 jmenován mimořádným profesorem stavebné mechaniky a mostního stavitelství na odboru kulturního inženýrství pražské techniky; řádným profesorem byl od roku 1917. V roce 1918 se stal ministerským radou a v roce 1919 se vrátil na techniku. V průběhu let byl děkanem odboru kulturního inženýrství a ve studijním roce 1936/37 děkanem Vysoké školy inženýrského stavitelství ČVUT. Dvě volební období (1929 a 1935) byl poslancem Národního shromáždění ČSR. V roce 1946 obdržel titul Dr. h. c. (čestný doktorát) věd technických za zásluhy o obor stavebné mechaniky a mostního stavitelství i za společenskou angažovanost ve prospěch pražské techniky. Ve své praxi projektoval především vodní stavby, mosty, jezy. Na svůj „pokloповý jez mostový“ obdržel rakouský patent.

Použito:

TEYSSLER, V., KOTYŠKA, V. *Technický slovník naučný. Díl XV.* Praha : Nakladatelství Borský a Šulc, 1939.

Autor neveden. *Jan Záhorský.* [online]. [cit. 2011-01-30]. Dostupné z WWW: http://www.fsid.cvut.cz/cz/CTU_INFO_WEB/adr1/CD/1946Zahorsky.html

Foto a schémata autor.

Josef Gruber

Publikováno ve Zpravodaji SPŠ strojnické, Plzeň v lednu 2011.